

развития науки уголовного права за 30 лет. В: Советское государство и право, 1947, № 11, с. 78. Цит. по кн.: В.Н. Кудрявцев и др. Уголовное право. История юридической науки. М., 1978, 496 с.

17. Дурманов Н.Д. Общие основания учения о причинной связи в уголовном праве. В: Вопросы уголовного права. М., 1945.

18. Есипов В.В. Очерк русского уголовного права: Часть общая: Преступления и преступники. Наказание и наказуемые. М., 1904, 645 с.

19. И. Исаев. История государства и права России. Москва: Изд. «Юрист», 2000, 797 с.

UNELE ASPECTE PRIVIND METODOLOGIA CONSTRUIRII SANȚIUNII NORMEI JURIDICO-PENALE

Larisa BUGA,

doctor în drept, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

SUMMARY

The construction of the juridical norm sanction in general, and criminal and juridical norm sanction, in particular, presents a special interest for legislator, the lawmaker. This article presents some issues regarding the construction of the criminal and juridical norm sanction, highlights some deficiencies in the construction of the criminal and juridical norm sanction, and there are presented the ways to remove them.

Keywords: sanction, criminal and juridical norm, penal code, methodology

REZUMAT

Construirea sancțiunii normei juridice, în general, și a sancțiunii normei juridico-penale, în special, prezintă un interes deosebit pentru legiuitor, creatorul legii. În articol sînt prezentate unele aspecte cu privire la construirea sancțiunii normei juridico-penale, sînt evidențiate unele carențe în construcția sancțiunii normei juridico-penale și sînt prezentate căile de înlăturare a acestora.

Cuvinte-cheie: sancțiune, normă juridico-penală, cod penal, metodologie

Introducere. Actualmente, în Republica Moldova nu avem conturată o teorie a sancțiunilor penale și nici nu se acordă practic atenție problemei fundamentării științifice a procesului de construire a acestora. Cu toate acestea, unii cercetători recunosc rolul tehnicii legislative în acest proces. Astfel, se susține că chiar dacă stabilirea limitelor sancțiunilor pentru infracțiuni este o problemă de politică penală, iar soluționarea ei nu are legătură directă cu regulile tehnicii legislative, totuși, pentru ca sancțiunile fixate în Codul penal (CP) să reprezinte un sistem coordonat, fără contradicții esențiale, la stabilirea acestora e necesar a respecta cerințele tehnicii juridico-penale formulate în teorie și verificate de practică [1, p. 10].

Scopul prezentei publicații constă în elucidarea și analizarea unor aspecte privind metodologia construcției sancțiunii normei juridico-penale.

Metode aplicate și materiale utilizate. În procesul studiului au fost aplicate metodele logică și comparativă, analiza și sinteza.

Materialele utilizate sînt atît operele savanților din domeniu de peste hotare (România, Federația Rusă), cît și ale celor din Republica Moldova.

Rezultate obținute și discuții. Vorbind despre metodologia construirii sancțiunii normei juridico-penale, mai întîi este important a preciza că în cazul dat se are în vedere „sancțiunea normei juridico-penale” (ca element structural ce prevede consecințele încălcării normei juridice și determină măsura răspunderii juridice aplicabile subiectului ce a încălcat-o [3, p. 361]), nu „sancțiunea articolului din Partea Specială a Codului penal” (ca izvor juridic al sancțiunii normei juridice penale [5, p. 122-126]), noțiune mai restrînsă comparativ cu prima.

Evident, nucleul sancțiunii normei juridico-penale este sancțiunea articolului (sau a alineatului) din Partea Specială, dar pe lîngă aceasta, sancțiunea normei juridico-penale mai cuprinde și alte dispoziții reglementate în Partea Generală a Codului penal [4, p. 122], de exemplu, posibilitatea judecătorului:

1) ca, „(...) în cazul în care condamnatul nu este în stare să plătească amenda stabilită ca pedeapsă principală sau complementară, să înlocuiască suma neachitată a amenzii cu muncă neremunerată în folosul comunității (...)” (art. 64 alin. (7) din CP al RM);

2) să dispună privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate în cazurile în care nu este prevăzută în calitate de pedeapsă pentru infracțiunile din Partea Specială a Codului penal (art. 65 alin. (2) din CP al RM) etc.

Sînt relevante în acest context și dispozițiile Părții Generale a Codului penal care interzic aplicarea unor pedepse față de anumite categorii de persoane. Astfel, în baza art. 67 alin. (4) din CP al RM, „munca neremunerată în folosul comunității nu poate fi aplicată persoanelor recunoscute ca invalizi de gradele I și II, militarilor prin contract, femeilor gravide, femeilor care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani, persoanelor care nu au atins vîrsta de 16 ani și persoanelor care au atins vîrsta de pensionare”; sau, potrivit art. 71 alin. (3) din CP al RM, „detențiunea pe viață nu poate fi aplicată femeilor și minorilor”. Este clar că aceste dispoziții (precum și multe altele din Partea Generală a Codului penal) influențează posibilitățile judecătorului de individualizare și aplicare a sancțiunilor concrete din Partea Specială a CP.

Totodată însă, considerăm imperfectă dispoziția art. 64 alin. (5) din CP al RM (în varianta ultimelor modificări), potrivit căreia „În caz de eschivare cu rea-voință a condamnatului de la achitarea amenzii stabilite ca pedeapsă principală sau complementară, instanța de judecată poate să înlocuiască suma neachitată a amenzii cu închisoare în limitele termenelor pedepsei maxime, prevăzute de articolul respectiv al Părții Speciale a prezentului cod. Suma amenzii se înlocuiește cu închisoare, calculîndu-se o

lună de închisoare pentru 50 unități convenționale”. Problema constă în faptul că Partea Specială a Codului penal conține articole a căror sancțiune nu prevede pedeapsa cu închisoarea, de aceea nu este clar cum trebuie interpretată sintagma „în limitele termenelor pedepsei maxime, prevăzute de articolul respectiv”.

Bunăoară, infracțiunea de „înșelare a clienților”, prevăzută la art. 255 din CP, este pasibilă de pedeapsa cu amendă în mărime de pînă la 300 u.c. sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 100 la 240 de ore, cu sau fără privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani. Or, infracțiunea de „transportare, păstrare sau comercializare a mărfurilor supuse accizelor, fără marcarea lor cu timbre de control sau timbre de acciz”, prevăzută la art. 250 din CP, stabilește drept pedeapsă doar amenda pentru persoanele fizice (în mărime de la 500 la 1000 de u.c.) și juridice (în mărime de la 1000 la 3000 de u.c.). Prin urmare, nu este clar cum urmează să fie înlocuită pedeapsa în aceste cazuri. Este de presupus că, în baza art. 64 alin. (5) din CP al RM (atît în varianta precedentă, cît și în cea actuală), judecătorului i-au fost atribuite largi competențe discreționare, întrucît la libera discreție are posibilitatea înlocuirii amenzii cu pedeapsa închisorii (care de altfel este una dintre cele mai severe pedepse din categoria celor principale [2, p. 57]), fapt ce practic este inacceptabil, fiind evidentă încălcarea principiului legalității răspunderii penale.

Așadar, se poate susține că legiuitorul stabilește pedeapsa pentru infracțiuni nu numai în sancțiunea articolului concret, dar în general, în sancțiunea normei juridico-penale. După care elementele acesteia sînt repartizate între Partea Generală și cea Specială a Codului penal. În baza acestui fapt, cercetă-

torii evidențiază drept un compartiment distinct al tehnicii legislative penale *metodologia construirii sancțiunii normei juridico-penale* [4, p. 123] (nefiind vorba de o simplă stabilire a pedepsei în sancțiunea articolului).

Procesul construirii sancțiunii este recunoscut a fi unul dificil, ce se sprijină în cea mai mare parte pe datele criminologice. Aceasta deoarece sancțiunea presupune în esență o măsură, un indiciu al pericolului social prezentat de infracțiune. De aici, pentru stabilirea pedepsei este importantă evaluarea corectă a caracterului prejudiciabil al faptei incriminate. În acest sens, unul dintre indicii perfecțiunii legii penale este considerat caracterul echitabil al pedepsei penale [6, p. 34].

Cu toate că în prezent se pune un accent deosebit pe acest indiciu cu valoare de principiu, totuși nu putem afirma că el este respectat și asigurat întotdeauna. O gravă încălcare a acestuia considerăm că s-a admis la stabilirea sancțiunii pentru faptele prevăzute la art. 186 alin. (4) și art. 197 alin. (1) din CP al RM. În concret, infracțiunea de furt comis în proporții mari „se pedepsește cu închisoare de la 5 la 10 ani” (art. 186 alin. (4) din CP), în timp ce distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor, dacă aceasta a cauzat aceleași proporții mari, „se pedepsește cu amendă în mărime de pînă la 1000 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de 240 de ore”. Disproporția enormă în acest caz dintre sancțiuni ne determină să conchidem că, pe de o parte, legiuitorul nu a evaluat obiectiv pericolul social al infracțiunilor date (care, fiind diferite, au același caracter prejudiciabil), iar pe de altă parte, a ignorat cerința coerenței sancțiunilor aplicabile pentru infracțiuni asemănătoare.

În general, stabilirea pedepsei pentru infracțiune (crearea sancțiunii) este un proces ce ține în mare

parte de formarea voinței legiuitorului. Această voință este desigur abstractă, de aceea tehnicii îi revine rolul ca prin procedee concrete să o transpună în conținutul sancțiunii. Respectiv, în cadrul tehnicii legislative (în special, la nivelul metodologiei construirii sancțiunii) trebuie elaborate diferite mijloace, procedee și reguli de construire a sancțiunii normei juridico-penale (și a nucleului acesteia – sancțiunea articolului) [4, p. 124].

Un procedeu distinct în acest sens ține de realizarea unor combinații de pedepse penale în conținutul sancțiunii. O tipologie a acestor combinații a fost efectuată încă în perioada sovietică, rămânând actuală și în prezent. În concret, sancțiunile articolelor Părții Speciale a Codului penal sînt grupate în [7, p. 66-67]:

- a) simple sau cumulative (criteriul delimitării – existența sau lipsa pedepselor suplimentare);
- b) unice sau alternative (criteriul – numărul pedepselor principale);
- c) relativ-determinate, absolut-determinate și mixte.

Alegerea combinației concrete de sancțiuni pentru fiecare componentă de infracțiune este apreciată ca un procedeu distinct al tehnicii legislative interne, ce face parte din metodologia de construire a sancțiunii normei juridico-penale [4, p. 128].

Importante în context sînt regulile construirii sancțiunii normei penale. Unele reguli în domeniu au fost identificate în literatura de specialitate din perioada sovietică. Bunăoară, М.И. Ковалев distinge un grup distinct de reguli și principii în acest sens, precum [8, p. 202-205]:

- 1) corespunderea sancțiunii gradului de pericol social real al infracțiunii în toate modalitățile posibile;
- 2) sancțiunile trebuie să fie coordonate în interior;
- 3) pentru faptele comise din

imprudență și pentru infracțiunile ale căror consecințe pot fi variate, este necesar a prevedea sancțiuni alternative, cu posibilitatea substituirii acestora.

Este evident că, în timp, cerințele față de construirea sancțiunilor în articolele Părții Speciale a Codului penal au fost multiplicat și dezvoltate considerabil. În lumina celor menționate mai sus, putem susține că una dintre principalele cerințe actuale în acest sens este necesitatea corelării dispozițiilor Părții Generale a Codului penal cu cele ale Părții Speciale [4, p. 124].

Un alt moment important în acest sens ține de clarificarea faptului dacă este necesară suprapunerea sancțiunii componentei de bază cu cea a componentei calificate sau maximul primei sancțiuni trebuie să coincidă cu minimul celei de-a doua. În conținutul Codului penal pot fi întâlnite ambele variante (în majoritatea cazurilor). De exemplu, sancțiunea de la alin. (1) art. 166¹ din CP al RM prevede pedeapsa cu închisoarea de la 2 la 6 ani, iar sancțiunea de la alin. (2) – închisoarea de la 3 la 8 ani, deci acestea se suprapun pe un interval de 3 ani. Un alt exemplu este art. 164, în care la alin. (1) este prevăzută sancțiunea cu închisoare de la 3 la 6 ani, la alin. (2) – închisoare de la 6 la 10 ani, alin. (3) – închisoare de la 10 la 13 ani. După cum se poate observa, nu este nicio suprapunere.

Din punctul de vedere al tehnicii legislative, primul model de stabilire a sancțiunii este mai corect și preferabil (adică suprapunerea sancțiunilor). Suprapunerea este necesară, deoarece semnul agravant al infracțiunii uneori poate avea o semnificație minoră (de exemplu, depășirea proporțiilor mari cu 100 sau 1000 de lei etc.), ceea ce nu justifică aplicarea unei sancțiuni cu mult prea aspre în raport cu sancțiunea infracțiunii-tip. Astfel, cercetătorii susțin că nu trebuie să

existe limite de pedeapsă minime și maxime unice pentru modalitățile infracțiunilor, deoarece în aceste cazuri delimitarea componentei calificate își pierde sensul [9, p. 51]. Respectiv, sancțiunile art. 164 din CP al RM și ale multor asemănătoare, în care lipsește suprapunerea sancțiunilor, nu corespund cerințelor tehnicii legislative interne.

În același timp, sînt considerate inacceptabile situațiile în care există un decalaj între maximul sancțiunii pentru componenta de bază și minimul sancțiunii componentei calificate. De exemplu, la art. 166 „Privațiune ilegală de libertate”, alin. (1) prevede sancțiunea închisorii de pînă la 2 ani, în timp ce alin. (2) – închisoare de la 3 la 7 ani, deci lipsește 1 an. Alte exemple în acest sens sînt: art. 349 (alin. (1) – închisoare de pînă la 2 ani; alin. (1¹) – închisoare de pînă la 3 ani; alin. (2) – de la 4 la 8 ani); art. 362 (alin. (1) – închisoare de pînă la 2 ani, iar alin. (2) – închisoare de la 5 la 8 ani); art. 364 (alin. (1) – închisoare de pînă la 2 ani, alin. (2) – închisoare de pînă la 2 ani, alin. (2) – închisoare de la 5 la 10 ani); art. 379, art. 380, art. 388 etc. Prin urmare, asemenea decalaje sînt inadmisibile sub aspect tehnic legislativ, după cum nu este de preferat nici decalajul mare între limita minimă și cea maximă a sancțiunii, întrucît este de natură să determine aplicarea discreționară a acestor sancțiuni.

Potrivit unor cercetători, intervalul dintre limita minimă și cea maximă a sancțiunii penale trebuie să constituie 3 ani, iar în unele cazuri – 5 ani. Este un termen optim ce poate limita puterea discreționară a judecătorului și să ofere destule premise pentru individualizarea pedepsei penale [10, p. 97].

În context, Н.А. Лопашенко subliniază că decalajul mare dintre minimul și maximul sancțiunii determină caracterul criminogen al normelor juridico-penale. În vederea minimizării acestui efect,

cercetătoarea propune respectarea anumitor reguli de construire a sancțiunilor, și anume [11, p. 166-167]:

a) pedeapsa pentru infracțiunile ușoare și mai puțin grave trebuie să fie variată/multiplă, adică sancțiunea nu trebuie să prevadă doar o singură categorie de pedeapsă;

b) sancțiunea nu trebuie să cuprindă jumătate sau mai mult din numărul categoriilor de pedepse;

c) în sancțiunile multiple, cea mai severă pedeapsă nu trebuie cumulată cu o altă pedeapsă complementară, deoarece aceasta presupune înăsprirea dublă a celei mai severe pedepse;

d) limitele în care poate fi stabilită pedeapsa (mai ales în caz de amendă și închisoare) trebuie să fie previzibile, pentru a nu transforma puterea discreționară a judecătorului în putere arbitrară.

Anumite idei la acest capitol pot fi atestate și la cercetătorii autohtoni. De exemplu, V. Bujor și O. Vdovicenco rețin următoarele repere importante pentru construirea sancțiunii penale [1, p. 10]:

- La stabilirea tipului, caracterului și mărimii sancțiunilor pentru anumite infracțiuni, mai întâi de toate trebuie de ținut cont de: a) dauna cauzată obiectului atentatului; b) latura subiectivă a infracțiunii și mai ales a formei vinovăției; c) particularitățile subiectului infracțiunii (gradul său de pericol social, minoritatea, recidiva etc.).

- Diferența dintre quantumul minim și cel maxim al sancțiunii penale nu poate fi stabilită arbitrar. Sancțiunea trebuie să fie direct proporțională gradului formalizării semnelor componenței de infracțiune. Cu cât mai mult acestea sînt formalizate, cu atît mai restrîns trebuie să fie limitele sancțiunii.

- Dacă norma juridico-penală este formulată astfel încît are diferite gradații ale pericolului social (din cauza utilizării noțiunilor estimate sau a varietății de consecințe posibile), atunci între minimul și

maximul sancțiunii urmează să fie stabilite limite mai largi.

- Sancțiunile pentru infracțiuni cu gard de pericol social aproximativ asemănător, care aduc atingere diferitor obiecte și sînt plasate în diferite capitole ale Codului Penal, trebuie să fie aproximativ aceleași.

- Pentru faptele săvîrșite din imprudență și pentru acele infracțiuni care sînt soldate cu consecințe dintre cele mai diverse, este necesară stipularea sancțiunilor de alternativă.

În încheiere, V. Bujor și O. Vdovicenco subliniază că sancțiunea poate fi considerată optimă doar dacă conținutul și quantumul ei în mod optim favorizează atingerea scopurilor pedepsei, doar atunci cînd ea creează cele mai prielnice condiții pentru prevenirea generală și specială a infracțiunilor, iar mărimea sancțiunii e limitată de minimul necesar. Caracterul optim al sancțiunii penale presupune eficacitatea ei [1, p. 10], care poate fi apreciată mai ales în funcție de forța preventivă a acesteia.

Concluzii. Pot fi exemplificate și alte idei, la fel de relevante pentru elucidarea semnificației distincte a regulilor și principiilor în construirea sancțiunii penale. Mai mult, metodologia construirii sancțiunii normei penale implică și alte numeroase aspecte, care denotă în ansamblu nu numai complexitatea problematicii, ci și semnificația acesteia pentru construirea practică a sancțiunii normei juridico-penale.

Noi însă ne vom limita la cele expuse, întrucît obiectivul urmărit vizează însăși atestarea existenței metodologiei construirii sancțiunii normei penale ca o componentă distinctă a tehnicii legislative penale, care, din cîte s-a putut observa, necesită o atenție specială din partea specialiștilor în vederea dezvoltării unui suport metodologic științific util legiuitorului în dificila activitate de construire a sancțiunii normei juridico-penale.

Referințe bibliografice

1. Bujor V., Vdovicenco O. Unele aspecte vizînd elaborarea normelor de drept penal. În: *Legea și Viața*, 2009, nr. 8, p. 8-10.

2. Mariș Al. Impactul legislației penale generale asupra detenției în vechea și noua legislație penală a Republicii Moldova. În: *Noua legislație penală și procesul penal (Realizări și controverse. Impactul asupra detenției)* / Gh. Gladchi, Al. Mariș, V. Berliba ș.a. Chișinău, 2007, p. 42-84.

3. Теория государства и права. Курс лекций. Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. Москва: Юристъ, 2003, 776 с.

4. Иванчин А.В. Внутренняя и внешняя законодательная техника в структуре уголовного правотворчества: монография. Рязань: Издательство «Кодекс», 2014, 184 с.

5. Битюцкая О.В. Принципы построения санкции нормы уголовного права. В: *Уголовно-правовой запрет и его эффективность в борьбе с современной преступностью*. Саратов, 2008, с. 122-126. [http://sartracc.ru/i.php?oper=read_file&filename=Pub/bituckaya\(5-08-08\).htm#_ftnref3](http://sartracc.ru/i.php?oper=read_file&filename=Pub/bituckaya(5-08-08).htm#_ftnref3).

6. Алиев Н.Б. Теоретические основы советского уголовного правотворчества. Ростов: Издательство Ростовского университета, 1986, 132 с.

7. Кругликов Л.Л. Квалификация уголовно-правовых санкций. В: *Советское государство и право*, 1983, №5, с. 66-67.

8. Ковалев М.И. Советское уголовное право. Советский уголовный закон. Вып. 2. Свердловск: Изд-во Свердловского юридического института, 1974, 226 с.

9. Каплин М.Н. Дифференциация уголовной ответственности за преступления против жизни и здоровья: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ярославль, 2002, 187 с.

10. Вейберт С.И. Проблемы построения санкций уголовно-правовых норм и практики назначения наказания за взятничество. В: *Вестник Челябинского государственного университета*, 2007, № 2, с. 93-100.

11. Лопашенко Н. А. Уголовная политика. Москва: Волтерс Клувер, 2009, 608 с.